

ALIEVA, D. (ed.): **Anatómia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy**. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2020. 159 s. ISBN 978-80-89897-21-6.

ALIEVA, D. (ed.): **The anatomy of revolution: Historical lessons and sociological analyses**. Bratislava: The Institute for Sociology of SAS, 2020. 159 p. ISBN 978-80-89897-21-6.

Fenomén sociálno-politickej revolúcie, ktorý je predmetom mnohých domácich a zahraničných štúdií i výskumov, púta v poslednom období čoraz väčšiu pozornosť odborníkov, expertov a vedcov, zaoberajúcimi sa touto problematikou. Dobrým príkladom je aj nedávno vydaná publikácia *Anatómia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy*, ktorej editorkou je Dilbar Alieva zo Sociologického ústavu Slovenskej akadémie vied (ďalej SAV). Publikácia je výstupom rovnomenného seminára, ktorý sa uskutočnil 10. novembra 2017 na pôde Sociologického ústavu SAV v Bratislave. Obsahuje sedem štúdií, ktorých ústrednou témou je revolúcia a jej vplyv na vývoj spoločnosti. Revolúcia v rozličných krajinách, dejinných súvislostiach, ako aj rozličné ponímanie termínu revolúcia – to všetko sa môže čitateľ dozvedieť po prečítaní štúdií, ktorej autormi sú uznávaní predstavitelia slovenskej a českej vedeckej obce.

Prvá štúdia publikácie má názov *Svetové revolúcie podľa Marxa, Lenina a Masaryka* (s. 11 – 19). Jej autorom je Dušan Kováč z Historického ústavu SAV v Bratislave. Štúdia prináša analýzu troch vybraných koncepcií revolúcie významných politických dejateľov a mysliteľov. Podľa D. Kováča všetky tieto koncepcie spájalo to, že mali mať charakter svetovej revolúcie, pričom ich autori ju chceli realizovať rozdielne. K. Marx videl svetovú revolúciu ako socialistickú, ktorá mala v prvom rade prebehnúť v ekonomicky vyspelých krajinách. Naopak, V. I. Lenin tvrdil, že „*revolúcia nemusí nevyhnutne začať v ekonomicky a spoločensky vyspelej krajine, ale za určitých okolností (kríza, vojna) môže prebehnúť aj v takej zaostalej krajine, akou bolo Rusko*“ (s. 14). D. Kováč v štúdiu uvádza, že ani Marxova a ani Leninova predstava svetovej revolúcie sa nekonala. Tiež sa nekonala ani revolúcia, ktorú predpokladal prvý československý prezident T. G. Masaryk. Ten však hovoril o demokratickej a humanistickej svetovej revolúcii. Na druhej strane autor prichádza k záveru, že všetky tieto revolúcie určitým spôsobom ovplyvnili transformáciu sociálno-politického reliéfu vo svete, resp. chod politických udalostí vo svojich krajinách.

Socialistická revolúcia v trajektórii revolučného myslenia (s. 20 – 28) je názov druhej štúdie, ktorou do publikácie prispela Dominika Dinušová z Katedry spoločenských vied Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Autorka v štúdiu podrobne analyzuje vymedzenie a premeny pojmu revolúcia v rámci širokého časového diapazónu dejín – od obdobia renesancie až po súčasné 21. storočie. Dôraz v štúdiu kladie na socialistickú revolúciu. Ako príklad na ňu uvádza D. Dinušová Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu z roku 1917. Tú autorka, na rozdiel od D. Kováča, nepovažuje za puč, ale za emancipačný počín, resp. za prvú úspešnú realizáciu nového spoločensko-ekonomického poriadku, ktorou boli zrušené kapitalistické vzťahy a nastolené socialistické, čo predstavovalo v tom čase pre spoločnosť pokrokové a inovačné zmeny (s. 28). V rámci svojej podrobnej analýzy D. Dinušová dospela k uzáveru, že pojem revolúcia „*býva prezentovaný v duchu moderného chápania revolúcie ako radikálnej premeny spoločnosti, ktorej*

nositeľom je utláčaná väčšina a ktorá vzniká živelne ako odpoveď voči útlaku. Tieto revolúcie dnešných čias sa interpretujú ako ich predchodkyne z 19. a 20. storočia, čím si prepožičiavajú svoje oprávnenie. Ich nositeľmi však nie je ľudová väčšina, a ich požiadavky a ciele nevznikajú doma, sú importovanými prevratmi, keď býva jedna vláda nahradená inou“ (s. 28).

Marek Německý z Fakulty humanitných štúdií Univerzity Karlovej v Prahe je autorom tretej štúdie s názvom *Dlouhá iránská revoluce ve světle vybraných přístupů teorie revoluce* (s. 30 – 54). V rámci tejto štúdie sa autor sústreďuje nielen na islamskú revolúciu v roku 1979 ako takú, ale čitateľom ponúka aj pohľad na dejinný vývoj, ktorý predchádzal tejto revolučnej udalosti. Práve jednotlivým fázam revolúcie je venovaná prvá časť štúdie. Autor začína Konštitučnou revolúciou z rokov 1905 – 1911, pokračujúc stručným vývojom v medzivojnovom a vojnovom období, vládou premiéra Mosaddeka v rokoch 1951 – 1953, Bielou revolúciou v roku 1963, ktorá bola neskôr premenovaná na Revolúciu šáha a jeho ľudu, až sa napokon dostáva k revolúcii v roku 1979. Druhá časť štúdie M. Německého je komparatívnou analýzou dvoch protikladných prístupov (štrukturálneho a ideového) teórie revolúcie. Čitateľ má tak možnosť oboznámiť sa nielen s podstatou daných prístupov, ale aj s názormi autorov, ktorí sa venujú problematike revolúcie v Iráne (H. Katouzian a S. Arjomand), či s autormi zaoberajúcimi sa výskumom revolúcií vo všeobecnosti (T. Skocpol, C. Brinton, S. Huntington).

Nasledujúca štúdia *Anómia a revolúcia* (s. 55 – 72), ktorej autorom je Juraj Schenk, je tematicky rozdelená do piatich častí. V prvej časti sa autor venuje problematike revolúcie vo všeobecnosti, ale aj vzťahu revolúcie ku anómii. Druhá časť štúdie prináša čitateľovi možnosť oboznámiť sa s prístupmi ku skúmaniu sociétalnej anómie, ako aj s jej teoretickým modelom. Výskum sociétalnej anómie, ktorý sa podarilo autorovi zrealizovať na Slovensku v rokoch 2001, 2008 a 2016, je predmetom tretej časti štúdie. Na túto časť nadväzuje ďalší výskum sociétalnej anómie v medzinárodnom prostredí, ktorý bol realizovaný v 28 krajinách sveta od januára 2014 do februára 2015 na vzorke 6 112 vysokoškolských študentov. S porovnaním výsledkov oboch výskumov, domáceho i medzinárodného, je možné oboznámiť sa v závere tejto štúdie.

Špecifický pohľad na revolučnú problematiku vyjadrila v publikácii i Soňa Szomolányi z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Tá svoju štúdiu *Udalosti jesene 1989 v stredovýchodnej Európe a Arabskej jari 2011 – boli to revolúcie?* (s. 73 – 83) rozdeľuje do dvoch častí. V prvej časti sa autorka venuje udalostiam, ktoré sa odohrali v strednej a východnej Európe v roku 1989, pričom osobitný dôraz kladie na novembrové udalosti v Československu, ktorých bola bezprostrednou účastníčkou. Tie podľa nej nie je možné označiť termínom revolúcia či prevrat, ale termínom tranzícia. V štúdiu autorka prináša aj viacero argumentov, ktoré ju primäli k tomuto jej záveru. Druhá časť je venovaná udalostiam – protivládnyim protestom, civilným nepokojom, povstaniam či ozbrojeným vzburám, ktoré sa šírili najmä začiatkom roka 2011 na Blízkom východe, resp. vo väčšine arabských štátov, a neskôr dostali pomenovanie Arabská jar alebo tiež Arabská revolúcia. Aj tu autorka polemizuje nad tým, či je akademicky správne, aby sa tieto udalosti označovali termínom revolúcia.

Silvia Miháliková zo Sociologického ústavu SAV v Bratislave v štúdiu s názvom *Symbols in interpretation of revolutions in 20. century* (s. 84 – 99) upriamuje svoju pozornosť na výskum symboliky v sociálnych vedách. Cieľom štúdie, ktorý si stanovuje autorka, „*nie je suplovať históriu a interpretovať moderné dejiny, resp. dejiny revolúcií, ale ide mi* (pozn. autora – S. Mihálikovej) *o pouká-*

zanie na symbolické stránky politiky, o načrtnutie základných tendencií vytvárania symbolického obrazu fenoménu revolúcie a zmenám v interpretácii revolúcií“ (s. 92). Pozornosť v štúdií venuje autorka predovšetkým októbrovým udalostiam v Rusku roku 1917. Čitateľ sa tak môže oboznámiť nielen so symbolmi revolúcie – červenou zástavou, kosákom a kladivom, päťramennou hviezdou a pod., ale tiež aj s názorom súčasnej ruskej spoločnosti na Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu.

Záver publikácie predstavuje štúdia s názvom *Sú revolúcie sviatkami dejín?* (s. 100 – 151). Jej autorka, ktorá je zároveň aj zostavovateľkou predmetnej publikácie, je Dilbar Alieva zo Sociologického ústavu SAV v Bratislave. Tá sa v štúdií podrobne venuje objasneniu vyjadrenia V. I. Lenina, ktoré použil v roku 1905 v brožúre *Dve taktiky sociálnej demokracie v demokratickej revolúcii*, keď nazval revolúcie „sviatkom utláčaných a vykorisťovaných“. D. Alieva prináša aj stručný prehľad vývoja udalostí v revolučnom roku 1917 v Rusku. Následne štúdia približuje vnímanie termínu revolučné „medové týždne“ z pohľadu J. Reeda a C. Brintona, či analyzuje francúzske sociologické koncepcie zamerané na ideové preniky pojmov sviatkov a revolúcia.

Anatómia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy spĺňa všetky atribúty a parametre vedeckej publikácie. Svojím obsahom je určená nielen pre odbornú a vedeckú obec, ale aj širokú verejnosť, zaoberajúcu sa problematikou fenoménu sociálno-politickej revolúcie a jeho vplyvu na spoločnosť.

Ivo Hopta